

УДК 811.161.2"1970-1990".09

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2021.03.641>

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ СТУДІЇ ГРИГОРІЯ ДЕМ'ЯНА

Галина КОВАЛЬ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-2998-2357>

доктор філологічних наук, старша наукова співробітниця,

Інститут народознавства НАН України,

проспект Свободи, 15, 79000, Львів, Україна,

e-mail: galyna.kov@gmail.com

Мета статті — висвітлення дослідницької діяльності Г. Дем'яна в ділянці українського літературознавства. *Предметом дослідження* стали розвідки про майстрів слова XIX—XX ст. *Хронологічні межі дослідження* — 1970—1990-ті рр.

Майже кожна з розвідок Г. Дем'яна має певний стосунок до краєзнавства або містить інформацію про загальнонаціональний масштаб тієї чи іншої особистості. На особливу увагу заслужив І. Франко, потужний вклад у літературу внесли брати Богдан і Павло Кирчіві, а також Л. Данкевич — священник, поет, байкар, публіцист. Розкрито діяльність письменників і громадсько-культурних діячів зі Стрийщини О. Бобикевича, В. Бирчака. Г. Дем'ян відкрив «призабутого» письменника і перекладача Д. Йосифовича. Важливу роль відведено буковинським письменникам — Ю. Федьковичу, С. Воробкевичу, І. Бажанському, Д. Макогону та І. Вільде тощо. Таке широке представництво творчих людей на літературній ниві виявило принципи відбору та методіку роботи над цим матеріалом.

Джерельною базою для написання розвідки стали статті, опубліковані в різних періодичних виданнях, архівні матеріали, які зберігаються у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника, домашній архів Г. Дем'яна.

Ключові слова: літературознавчі студії, письменник, поет, перекладач, громадсько-культурний діяч.

Halyna KOVAL

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-2998-2357>

doctor of philological sciences, Senior Researcher

The Ethnology Institute National Academy of Sciences of Ukraine

Department of Folklore,

15, Svobody ave, 79000, Lviv, Ukraine,

e-mail: galyna.kov@gmail.com

LITERARY STUDIES OF HRYHORIY DEMYAN

The article deals with the research of H. Demyan in the field of Ukrainian literary criticism. This is his most active period in the 1970s and 1990s, which covered a huge amount of material that introduces the activities of a whole cohort of people of the artistic word, literary trends, and styles.

The subject of the study was explorations on the elocutionists of the XIX—XX centuries, which examines the life and creative development of many writers, literary critics. From there you can learn about artistic and cognitive activities, trace logical concepts and ideas. The peculiarity of these publications is that almost each of them has a certain relationship to local history or contains information about the national scale of a person.

Here are a number of explorations about various figures. First of all, we are talking about one of the oldest representatives of Boykivshchyna, L. Dankevych — a priest, poet, fable writer, publicist. I. Franko who passed through the «Boyko plains» and left noticeable traces in his work, deserved special attention. Brothers Bohdan and Pavlo Kyrchiv made a significant contribution to the literature. The activity of writers and public and cultural figures from the Stryj region O. Bobykevych, V. Burchak and translator D. Yosyfovych. An important role was given to Bukovynian writers — Yu. Fedkovych, S. Vorobkevych, I. Bazhanskyi, D. Makogon and I. Wilde. The work of women in literature such as E. Bohenska, E. Yaroshynska, K. Malyska, O. Kobylyanska, is highly appreciated. As a separate edition, H. Demyan published works by E. Bohenska and K. Malyska. The list of young writers was replenished with the names of V. Matiyiv, Ya. Sachko, and literary critic S. Kiral.

Such a wide representation of creative people in the literary field became a guarantee to show the achievements of H. Demyan in this field, to identify the principles of selection and methods of work on this material, to give a professional assessment of scientific approaches, as literature is one of the arts — a special form of public consciousness which is based on the figurative reproduction of reality. This made the chosen topic relevant.

The source base for writing the proposed exploration were articles published in various periodicals, separate collections of works by writers, archival materials stored in the Manuscripts Department of the Lviv National Scientific Library named after V. Stefanyk, home archive of H. Demyan.

Keywords: literary studies, writer, poet, translator, public and cultural figure.

Вступ. Григорій Дем'ян тривалий час займався літературознавчими дослідженнями. Його цікавила художня література, історія її розвитку. Він акцентував увагу не тільки на знакових особистостях, їхніх творах, які посіли належне місце в національній культурі. Дослідник увів у літературознавчо-краєзнавчий контекст чимало маловідомих постатей, указав на їхню спадщину, важливу для регіональної рецепції. Ця тематика відображена в статтях Г. Дем'яна, на які будемо покликатися під час подальшого викладу, а також у збірниках «Підгір'я моє ти зелене» [1, с. 113—117; 135—138], «Таланти Бойківщини» [2, с. 9—166], «Золотий гомін. Літературно-мистецька Стрийщина» [3, с. 236—295]. Певна частина джерел знаходиться у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника (фонд 207) у різних справах. За жанром це в основному нариси, аналітичні статті, енциклопедичні довідки, матеріали. Найбільше представлені вихідці з Бойківщини, Буковини, а також з інших регіонів України.

Основна частина. Когорту майстрів слова очолив один з найстаріших репрезентантів Бойківщини Лука Данкевич — священник, поет, байкар, публіцист, громадсько-культурний діяч. Він народився 1791 року в селі Орява на Сколівщині, помер 4 січня 1867 року в Коломиї, тепер Івано-Франківської області. Г. Дем'ян уточнив, що йому довелося зустріти смерть удивцем, оскільки передчасно помирали дружина і син, якому вкоротив вік тиф [3, с. 255]. Ще 1820 року Л. Данкевич закінчив Львівську духовну семінарію та працював священником у різних селах Галичини: Плав'ї та Нижньому Синьовидному на Сколівщині, Ракові та Коломиї тодішньої Станіславщини. Помітною була його громадсько-культурна діяльність, передусім очільника «Стрийської руської ради» та одного із засновників Руського літературного товариства в Коломиї. Про його діяльність досить лаконічно писав Омелян Огоновський у своїй «Історії літератури руської», зазначивши, що він був одним з перших галицьких «патріотів, що словом і письмом намагалися пробудити земляків від вікового сну до нового просвітнього і національного життя» [4, с. 349—350]. Особливо вартісними автор вважав байки Л. Данкевича.

Заслуговує уваги той факт, що І. Франко упродовж багатьох років збирав відомості про цього пое-

та, його доробок та готував до друку повне зібрання творів. Проте задум не був здійснений. Щоправда, матеріали збереглися в архівах Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка у м. Києві. За деякими підрахунками, Л. Данкевич написав понад сорок ліричних віршів, чотири з половиною десятки байок. Г. Дем'ян вказав на низку його байок: «На білий комин ворона сіла», «Бджола та муха», «Пес і кіт», «Вівця та газда», «Гуси» та інші. Творчість поета адресувалася як дорослим, так і дітям. Саме на цьому акцентував Г. Дем'ян, оскільки будучи педагогом, завжди спрямовував молодь до певної літератури, яка навчала, виховувала. Тому вважав мову байки напрочуд дохідливою для дитячих та юнацьких душ [5, с. 69]. Л. Данкевич сприяв вихованню працелюбності, почуття вдячності до своїх доброзичливців («Мудрий бик»), любові до тварин, застерігав від захланності («Вовк і баран»), упертості, нерозважливості («Влізлива муха») [6, с. 255]. Він написав поетичний твір «Коляда». Тут наведено цікавий факт про те, як Л. Данкевич мав намір допомогти Головній Руській Раді у Львові (перша політична організація українців), зібравши кошти під час різдвяних свят на власну друкарню та інші видатки.

У доробку Л. Данкевича є й публіцистичні статті, аматорські вистави, скажімо, «Бесіда о горілці», яку, за словами І. Головацького, було представлено по селах та містечках при весільних обрядах, хрестинах. До слова, з цієї тематики поет написав ще й вірш «Горілка», за основу якого взято народну легенду. Залишились етнографічні розвідки Л. Данкевича, які стосуються побутових аспектів життя, громадських звичаїв, він охарактеризував спеціальну торговельну організацію бойків із сіл Синевідсько Вижне та Нижнє, Межиброди і Тишівниця, що зараз на Сколівщині Львівської області. Г. Дем'ян спростував його регіональне походження, оскільки у восьмитомній «Історії української літератури» Л. Данкевича названо «гуцульським письменником» (т. 2, с. 366), бо ж насправді він бойко.

Чільне місце в дослідницькій практиці Г. Дем'яна посіла родина Устияновичів, передусім Миколи — священника, письменника і громадсько-культурного діяча. Він народився 7 грудня 1811 року в містечку Миколаєві на Львівщині, помер 3 листопада 1885 року в Сучаві на Буковині (тепер територія Румунії). У своїх статтях Г. Дем'ян розглядав

його життя і творчість двох періодів — бойківського (1842—1870) [1, с. 115—116; 7] та буковинського (1870—1885) [8]. Як з'ясувалося, перший був дуже продуктивним, другий менш вдалим.

М. Устияновичу довелося прожити понад чверть століття у Славську на Сколівщині. Ще І. Франко у статті «Літературна мова і діалекти» зазначив, що тут він написав найкращі твори «Мєсть верховинця» і «Страсний четвер» [9, с. 209]. Перший ґрунтується на матеріалах життя бойків села Рожанки, а в другому зображено перебування в Славську легендарного героя Олекси Довбуша та життя місцевих мешканців першої половини XVIII століття. 1843 року М. Устиянович написав великий поетичний твір «Згадка за Маркіяна Шашкевича». У Славську він переклав з польської мови драму Ю. Коженювського «Карассу górale», назвавши її «Верховинці Бєскідів». Музичну обробку до неї створив М. Лисенко.

1865 року вперше було надруковано вірш М. Устияновича «Могила Святослава», в якому йдеться про події, що сталися неподалік від міста Сколе. Після смерті київського князя Володимира у 1015 році між його синами розпочалася боротьба, під час якої між Сколем і Гребеновим, там, де впадає в Опір річка Орява, Святополк Окаянний убив свого брата Святослава. Це місце й досі зветь Святославом.

Г. Дем'ян торкнувся також різнобічного сліду М. Устияновича в культурному житті Буковини, яке він пізнав за півтора десятиріччя. Саме в його гостинній хаті в Сучаві юна О. Кобилянська познайомилася з українською літературою і почала сама творити рідною мовою. Сьогодні в Чернівецькому літературно-меморіальному музеї О. Кобилянської експонуються книги М. Устияновича «Мєсть верховинця», «Страсний четвер» з авторським дарчим написом «Для Ольги Кобилянської».

Щодо літературної творчості у цей період, то вона виявилася не такою плідною, проте почасти промовистою. Патріотичні мотиви звучать у вірші «Син руської матері», а здорові сатиричні елементи пронизують поезію «Ванда з Ваньком не прожїє...», яку вперше надруковано у двотижневику «Зеркало» (1882), редактором якого був син поета Корнило Устиянович.

Засновником української літературної періодики в Галичині став Федір Заревич, письменник і жур-

наліст. Йому присвятив Г. Дем'ян кілька окремих статей, які стосувалися його літературної творчості, видавничої, редакторської та популяризаторської діяльності [10; 11; 12, с. 109—112]. Ширші варіанти нарисів він помістив у «Талантах Бойківщини» [13, с. 78—106] та «Золотому гомоні. Літературно-мистецькій Стрийщині» [14, с. 261—272].

Народився Ф. Заревич 30 вересня 1835 року у селі Славсько, тепер Сколівського району Львівської області, помер 13 січня 1879 року в місті Сколе. Вивчаючи цю постать, дослідник зазначив, що документальні матеріали зберігаються у державних архівах Києва, Львова, Івано-Франківська, у Сколівському ЗАГСу та різних періодичних виданнях. За даними, які він виявив, батько Заревича Іван навчався з Маркіяном Шашкевичем. Очевидно, що вплив батька зайняв помітне місце в житті сина. Ф. Заревич навчався переважно самотужки. Повної освіти не отримав: шостий клас гімназії закінчив у м. Станіславі (тепер Івано-Франківськ). Потім продовжував навчання в Самборі, але перед самим закінченням гімназії був виключений з восьмого класу за участь в учнівському русі, спрямованому проти шовіністичних нападок з боку окремих представників польської молоді, яка, по суті, виражала інтереси багатії шляхти та буржуазії [13, с. 81].

Як письменник Ф. Заревич цікавився різними темами: побутовими, історичними, народною творчістю, писав твори на основі фольклорних матеріалів. Вартий уваги той факт, що 20 січня 1862 року він опублікував програмне повідомлення про те, що з 1 лютого того ж року щотижня у четвер виходитиме журнал «Вечерниці». Найголовніше завдання редакції — розвиток рідної мови, піднесення рівня освіти. Він став першим редактором цього журналу. Йому довелося редагувати також журнал «Русь», де опублікував під криптонімом «З» свою повість «Загубидуш», за яку йому дали один місяць суворого ув'язнення і 60 золотих ринських штрафу.

Г. Дем'ян увів досить широкий епістолярний матеріал, який розкриває життя та творчі процеси письменника. Він проаналізував літературну спадщину, пройняту щирою любов'ю до народних мас, головно до найбільш знедолених і покривджених верств. Такими стали сироти Стефан з «Хлопської дитини», Гриньо з «Сина опришка», безіменний юнак із наддністрянського села (вірш «Руський бо-

рець»». Ф. Заревич став автором багатьох оповідань на суспільно-побутові теми, зокрема «Чудний світ», «Родина», «У страху великі очі», «Дві сестри», «Німа», повісті «Хто не любив». Він опублікував також історичну драму «Боднарівна». Варто зазначити, що письменник залучав у своїх творах рідну йому топоніміку: Бескиди, Верховина, Сколе, Львів, Підгір'я, Довге, Рибник, Сопіт, Синевідсько, Корчин, Крушельниця, Підгородці, Стрий, ріки Бистриця, Лімниця, Свіча та інші. Смерть у 44 роки, підкреслив Г. Дем'ян, не дозволили йому повністю реалізувати свої можливості. Та все ж він зайняв далеко не останнє місце в рядах визначних діячів української літератури, журналістики, теоретиків суспільно-політичної думки.

«Буковинському Кобзареві» Юрію Федьковичу віддає належну шану Г. Дем'ян своїми публікаціями, серед них виділяється та, у якій торкнувся «струн його цитри» [15]. У ній він подав життєвий і літературний шлях, зазначивши, що півтора століття тому (а стаття написана до цього ювілею) 8 серпня 1834 року в гуцульському селі Сторонці-Путилові народився Ю. Федькович. Любов до народу і творчості прищепили йому мати і старша сестра Марія, котра знала багато пісень і казок.

З осені 1846 року батьки послали хлопця на навчання до Чернівецької нижчої реальної школи. Тут він пробув два роки і на цьому закінчилася його офіційна наука. Ю. Федькович захопився Лук'яном Кобилицею — провідником повстанського руху, який залишив глибокий слід у поглядах майбутнього письменника. У цьому русі брав безпосередню участь і його старший брат Іван, за що родина зазнала переслідувань з боку австрійських карателів.

Після того брат переїхав до Молдавії, а за ним і чотирнадцятирічний Юрій. Він працював спочатку в землеміра у м. Яссах, а потім в аптекаря у м. Нямц. До 1852 року Ю. Федькович жив у Молдавії, потім пішов на службу до австрійської армії, на якій пробув десять років. 1859 року, у час австро-італо-французької війни, він написав свій перший вірш українською мовою під назвою «Нічліг».

Усі подальші роки Ю. Федькович займався самоосвітою. Він захоплювався творами Г. Квітки-Основ'яненка, Т. Шевченка, Марка Вовчка. Тоді йому вдалося перейти від складання власних пісень про жовнів до систематичної літературної твор-

чості і на час звільнення з військової служби (березень 1863 року) здобуває широку популярність як письменник.

У Львові 1862 року побачила світ перша збірка «Поезії Юрія Федьковича». В ній читач отримав ліричні вірші, сповнені широкого співчуття до трагічної долі жовніра австрійської армії («Рекрут», «В арешті», «Дизертир», «Марш на Італію» та інші), поему за кращу долю пригноблених («Довбуш», «Лук'ян Кобилиця», «Юрій Гінда»). Чимало поезій з цієї збірки фольклоризувалися («Як я, браття, раз сконаю», «Довбуш», «Сестра»).

Повернувшись з війська, Ю. Федькович жив до літа 1871 року у рідному Сторонці-Путилові, займався господарськими роботами, але знаходив час для літературної діяльності. Тут він написав такі твори: «До мого брата Олексі Чернявського» (1863), «Таліанка» (1864), «Сафат Зінич» (1865), «Побратим» (1865), побутову комедію «Так нам і треба», цикл поезій «З округків».

Важливу роль зіграв Ю. Федькович в історії освіти на Буковині, працюючи в 1869 році шкільним інспектором Вижницького повіту. Однак через важкі умови праці він знову повернувся до Сторонця-Пути. У вересні 1876 року письменник перебрався до Чернівців, де зблизився з письменником і композитором С. Воробкевичем. Тоді він став редагувати газету «Буковина» (з 1885 року і до кінця життя), завдяки цьому вона стала трибуною демократичних ідей. Помер Ю. Федькович 11 січня 1888 року. Сьогодні його літературна спадщина перекладена різними мовами. Літературознавці написали про нього багато розвідок (І. Пільчук, О. Білецький, Є. Кирилюк, М. Юрійчук, Ф. Погребенник). Образ письменника увіковічили художники і скульптури (М. Івасюк, О. Кульчицька, П. Обаль).

В українську літературу початку 60-х років XIX століття разом із своїм побратимом Юрієм Федьковичем прийшов Сидір Воробкевич — письменник, композитор, видавець, організатор культурно-освітніх товариств. І. Франко назвав його одним «з перших жайворонків нової весни нашого народного відродження» [16, с. 114]. Свої міркування про цю людину, закохану в Буковину, виклав Г. Дем'ян [17].

Народився С. Воробкевич 5 травня 1836 року в Чернівцях у родині вчителя філософії і богослов'я,

помер 19 вересня 1903 року в Чернівцях. 1861 року він закінчив Чернівецьку духовну семінарію, музичну освіту здобув приватно у Віденській консерваторії. З 1861 року був священником у буковинських селах, у яких черпав теми, образи для своїх літературних творів.

Утративши в трирічному віці матір, а в десятилітнім і батька, акцентував Г. Дем'ян, хлопчина виховувався в дідуся Михайла та бабусі Параски в Кіцмані. Саме тут С. Воробкевич формувався як поет, письменник. Велика кількість образів, побутових деталей, що увійшли до його віршів, новел, драм, пов'язані з Кіцманщиною. Про свою бабусю він згадував у поезії «Думка». Видавець і дослідник спадщини письменника О. Маковей повідомляв, що прототипом старого Мартина в однойменному оповіданні автор вивів свого родича Юзарковського з Кіцмані. Належне місце знайшла і Лашківка в оповіданнях «Мошул Николай Сучавський» та «Амброзій Остапкевич».

Та найбільше пощастило головній річці Кіцманщини — Прутові, наголосив Г. Дем'ян. До образу цієї річки звертався поет у віршах та поемах, як, наприклад, «Над синім Прутом верболози», «Іван з Путилова», «В Італії», «Плакучий ліс», «Буковино дорога». А в «Заповіті» просив поховати його «над синеньким Прутом». У тих віршах він, за словами І. Франка, «розсипає велике багатство життєвих спостережень, осяяних тихим блиском щирого, глибоко людського і народолюбного чуття» [16, с. 114].

Особливий інтерес у Г. Дем'яна виявився до постані Івана Франка (народився 27 серпня 1856 року в с. Нагуєвичі, тепер Дрогобицького району Львівської області, помер 28 травня 1916 року у Львові). Це надзвичайно результативний письменник, літературознавець, історик, етнограф, фольклорист. Закінчив Дрогобицьку гімназію, Львівський університет. Про нього Г. Дем'ян опублікував близько п'ятдесяти статей, які стосуються літературного краєзнавства, що окреслені словосполученням «шляхами Івана Франка». Під цим кутом зору зведемо в систему основні його публікації. Отже, найраніша узагальнююча розвідка Г. Дем'яна «Великий Каменярь і Стрийщина» з'явилася друком у 1965 році [18]. «Поетові стежки» він представив 1968 року в дослідженні «Підгір'я моє зелене» [1, с. 135—138]. Через кілька років маршрут «літературних місць»

було розширено Сколівщиною та Дрогобицьчиною в наступній публікації [19]. Опісля ця тема увійшла у різні книжкові формати: «Пляями й долинами Бойківщини» [20, с. 87—94], «Бойківські плаї Івана Франка» [21, с. 9—63], «Іван Франко» (Сколівщина, Стрийщина) [22, с. 236—253]. Всі вони тією чи іншою мірою суголосні і розкривають тему мандрівок І. Франка по краю та відображення їх у його літературній творчості.

Доволі вагомий пласт літературних студій пов'язаний з Бойківщиною, яка мала вагоме значення для поета. Ще з шкільних років, зазначив Г. Дем'ян, І. Франко уважно вивчав цей край. У «Передньому слові» до збірки оповідань, що вийшла друком 1913 році під назвою «Рутенці», він писав: «Незвичайними розривками в життю дрогибицьких гімназистів були екскурсії під проводом деяких учителів в околиці міста або до трохи віддалених місцевостей... З найдавніших екскурсій згадую тільки кілька прогульок до Урича. Одна з них, під проводом професора Верхратського...» [22, с. 236]. Про Франкові відвідини Сколівщини Г. Дем'ян залучив епістолярні матеріали, зокрема лист до Михайла Драгоманова: «Скінчивши сьомий клас, я перший раз пустився під час вакацій в дальшу мандрівку, перший раз не поїхав додому пасти худобу та помагати при збірці сіна і збіжжя. Я поїхав залізницею до Стрия, а звідси рушив сільським трактом до Синевідська та на Побук, Бубнище, Тисів, Церковну, Музінь, Велдіж, зайшов до Лолина». Тоді ж І. Франко побував і в Труханові. Як зазначив Г. Дем'ян, що зі Сколівщиною пов'язана перша повість письменника «Петрії й Довбушуки». Тут змальовано ватажка опришків Олексу Довбуша. Власне у цьому творі використано опис Урицьких скель, що «мають на собі сліди великої людської праці з передісторичних та дуже давніх історичних часів» [22, с. 237]. Також відвідував І. Франко і Бубнище. Захоплення цієї красою стимулює поета до створення циклу поезій про цей куточок, що простежується у вірші «Привіт».

Отже, «екскурсії» поета, письменника надавали йому натхнення до написання нових творів. Так, вірш «Коляда», зазначав Г. Дем'ян, виник після поїздки у село Дуліби 24 грудня 1875 року, у якому «в алегоричних образах показав стосунки між Галичиною й Польщею» [13, с. 88]. В оповіданнях «Ріпник», «На лоні природи», «Цигани» чимало місця займає

Стрийщина. 1887 року в літературно-науковому збірнику «Ватра» (м. Стрий), де публікувались твори Панаса Мирного, І. Нечая-Левицького, Ю. Федьковича, М. Старицького, С. Руданського, було надруковано оповідання І. Франка «Місія».

Г. Дем'ян зазначив, що в 1889 та 1895 роках письменник проїжджав через Тухлю. Місцеві жителі бережуть пам'ять про І. Франка й донині. Без перебільшення, що на весь світ прославлене село Тухля у літературному шедевр «Захар Беркут». Цікавий факт, який наводить Г. Дем'ян, «місцевість списана по можливості вірно» (одна з приміток І. Франка), а щоб зробити це, безперечно, треба було там бути. Добратись сюди можна було від містечка Сколе через Святослав, Гребенів і Зелем'янку в той час можна було тільки пішки або возом, бо перший поїзд пройшов туди лише в квітні 1887 року.

Вартим уваги є твір І. Франка «Панські жарти», в якому показав сваволю польського шляхтича в останні роки панщини у гірському селі Ялинкуватому. Під впливом вірша М. Устияновича «Хлібороб» І. Франко написав поетичний твір «Гей, хто на світі кращу долю має». Він навів певні взаємини цих двох особистостей, скрупульозно вивчав їхній доробок та яке значення він мав для української культури.

І. Франко відвідав значну частину Турківщини. Цикл матеріалів на основі вражень від поїздки він опублікував у газеті «Kurjer Lwowski» та журналі «Народ». Він збирав багатолюдні віче, на яких розповідав про вимоги загального виборчого права, занепад шкільної справи, де його слухали з великою увагою. «Відомості про занедбаність освіти, свавілля адміністрації та інше, зібрані на Турківщині, І. Франко використав у віршованому оповіданні «Вандрівка русина з бідом», п'єсі «Учитель», дія якої відбувається в одному з сіл біля Борині» [13, с. 91].

За словами Г. Дем'яна, цікава мандрівка по місцях подорожі, проведеної І. Франком разом з О. Маковеєм у травні 1889 року: Стрий — Лавочне — Бескид. Після цієї поїздки письменник використав свої спостереження у нарисі «Ярмарок у Смержу». Там представлено унікальний етнографічний матеріал про бойків. 1888 року І. Франко здійснив мандрівку на гору Пікуй — найвищу точку Львівщини й Сколівських Бескидів. Тоді ж побував у селі Кривці, на вершинах гори Парашки біля Сколе, Лізі.

У полі зору письменника перебувало й Закарпаття, якому він присвятив не менше п'ятнадцяти художніх, публіцистичних творів. Цікавий факт, про який наголосив Г. Дем'ян — це поїздка залізницею в червні 1895 року через Закарпаття до Будапешта, про неї маємо оповідання «Чиста роса».

Неодноразово письменник відвідував с. Славско, бував у м. Сколе. У серпні 1904 року Франко брав активну участь в роботі експедиції, яку організувала Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка з метою комплексного вивчення Бойківщини та придбання експонатів для Музею австрійського етнографічного товариства і Петербурзького музею Олександра III. Експедиція побувала в Мшанці, Лютовиськах, Дидьові, Локоті, Борині, Смержі, Лавочному, Славську, Тухлі, Гребенові, Сколе, Верхньому Синьовидному, Крушельниці, та Нижньому Синьовидному. 1905 року І. Франко опублікував розвідку «Етнографічна експедиція на Бойківщину».

Г. Дем'ян представив І. Франка досить неординарно: через локальні географічні об'єкти, які відвідав відомий поет, висвітлено його літературну діяльність, як саме такі подорожі впливали на особистість, передусім на його творчу манеру.

«Літературну естафету від письменників першої половини і середини XIX століття на Бойківщині перейняли сучасники і щирі прихильники Івана Франка — брати Богдан і Павло Кирчіви...» [23, с. 106] — писав Г. Дем'ян. Їм він присвятив низку публікацій. Одну з перших інформацій знаходимо у розвідці «Підгір'я моє зелене» [1, с. 113—114], далі 1988 року в районній газеті «Радянська Верховина» з'явилися окремі статті [24; 25], згодом нарис у «Талантах Бойківщини» [23, с. 106—124] та «Гомоні волі. Літературно-мистецькій Стрийщині» [26, с. 273—278].

Богдан Кирчів народився 12 червня 1856 року в с. Корчин на Сколівщині, помер 12 жовтня 1900 року в с. Довге на Стрийщині. Він закінчив 1886 року Львівську духовну семінарію, відтоді працював священником. Крім душпастирювання, Б. Кирчів активно увійшов у літературу своїми віршами. Деб'ютував поезіями «Дивоцвіт» та «Спомин» (1882). На його вірші «Пісня вечірня», «В гаю зеленим», «Крилець» написали музику В. Матюк і О. Нижанківський. Щодо останнього Г. Дем'ян підкреслив: цей твір

присвячений селу, де народився поет. Названі пісні значною мірою фольклоризувалися.

Помітний слід залишив Б. Кирчів в історії драматургії, переклав для українського театру лібретто опери «Бідний Джонатан» К. Міллерера. До того ж, Г. Дем'ян подав цікаве листування з О. Маковеєм, О. Нижанківським, віднайдене в архівах Києва. Дослідник розкрив також захоплюючі сторінки творчої біографії Б. Кирчіва, які склалися з І. Франком упродовж двадцяти років.

Багатогранною творчістю відзначався і Павло Кирчів [27, с. 113—124]. Він народився 16 березня 1862 року в Корчині, помер 12 квітня 1916 року в с. Курники, тепер Яворівського району Львівської області. У 1883 році закінчив Львівську учительську семінарію, з того часу і до кінця життя працював педагогом. Його талант розкрився в поезії, новелістиці, публіцистиці, мистецтві перекладу, літературознавстві, фольклористиці, журналістиці. Як зазначив Г. Дем'ян, творча спадщина П. Кирчіва розпорошена в публікаціях, рукописах Києва, Львова, Чернівців, Яворівщини. Зазначимо, що він підтримував дружні взаємини з Ю. Федьковичем, О. Нижанківським, Є. Ярошинською, Л. Глібовим. Варто підкреслити, що після смерті Ю. Федьковича П. Кирчів очолив редколегію газети «Буковина». Згодом редагував львівський журнал «Правда». Дослідник підкреслив, що твори П. Кирчіва публікувалися переважно в журналах «Дзвінок», «Зоря», «Учитель», «Шкільна часопись»; газетах «Батьківщина», «Буковина», «Діло», «Новий світ» (Нью-Йорк).

При висвітленні життя й творчості поета Г. Дем'ян підкріпив матеріал документами та епістолярієм, зосередив увагу на окремих літературних творах. Скажімо, оповідання «Благополучно» є відкритою сатирою на суспільно-політичні відносини в селах і містах Галичини наприкінці 80-х років ХІХ ст.; оповідання «Голод», «Надія хлопська», «Чудаки» — усі порушують соціально-побутові теми, які гостро висвітлював автор.

Г. Дем'ян високо оцінив роботу П. Кирчіва, який свого часу популяризував творчість Ю. Федьковича на західноукраїнських землях. Він видав збірник поетичних, прозових та есеїстичних творів під назвою «Різдянка» (1890) у Львові. У творчій спадщині П. Кирчіва заслуговує на увагу етнографіч-

ний нарис «Звернув з дороги», де охарактеризував труднощі та невигоду для селян під час дороги до міста, де ведеться торгівля. А зводив все до однієї мети: заснувати по селах свої кооперативні крамниці. Г. Дем'ян наголосив ще й на перекладацькій діяльності П. Кирчіва з польської, німецької, французької мов: Ян Неруда (оповідання «Сільський музика», «В гостинниці»), Альфонс Доде («Коза Сегена»).

У добрих стосунках з І. Франком перебував письменник і громадський діяч зі Стрийщини Олекса Бобикевич, про життя і творчість якого йшлося у розвідці Г. Дем'яна «Підгір'я моє ти зелене...» [1, с. 114]. Згідно з його інформацією, О. Бобикевич народився 1865 року в Малих Дідушичах, а помер 1902 року в Стрию. Після закінчення Львівської духовної семінарії працював помічником священника в Стрию, проте дуже багато трудився на ниві рідної культури, оскільки брав активну участь у «Стрийському Бояні», зведенні Народного дому тощо. До того ж, він — автор значної кількості віршів («У гаю», «Єдність», «І знов могила...»), оповідань («По матері», «Нове село»). Поема О. Бобикевича «В небі» свідчить, що письменник стояв на демократичних позиціях. Найвідомішим його твором стала комедія «Настоящі», а вірш «Верніться, сни мої прекрасні» поклав на музику О. Нижанківський.

Г. Дем'ян актуалізував питання з'ясування місцезнаходження будинку в Стрию, в якому жив і помер О. Бобикевич, а також його поховання в родинному гробівці [28, арк. 2]. Дослідник звернув увагу також на некролог І. Франка, в якому зазначено: «Олекса Бобикевич звисний у цілім повіті невтомний робітник на полі освіти та організації, особливо серед стрийського міщанства, при тім талановитий письменник і поет» [29, с. 371]. Фрагмент з цієї цитати взяв Г. Дем'ян у заголовок своєї ширшої статті — «Невтомний робітник на полі освіти...» [30]. Тоді ж він опублікував біографічний нарис до літературно-мистецької Стрийщини [31, с. 288—289]. А повну письменницьку спадщину О. Бобикевича видала 2000 року Марія Ващишин [32].

«Призабутого» письменника й перекладача, священника Дмитра Йосифовича відкрив для багатьох Г. Дем'ян у кількох своїх публікаціях [33, с. 360—361; 34; 35; 36; 37, арк. 1]. Згідно з біографією, він народився 6 листопада 1867 року в с. Нові Скомоорохи, тепер Галицького району Івано-Франківської

області, помер 28 листопада 1939 року в с. Хітар Сколівського району на Львівщині.

Д. Йосифович увійшов у літературу під псевдонімом Орест Дубенський, Василь Орленко, Василь Ріленко, Мирослав Зорин, низкою криптонімів. У його творчості, присвяченій «сіромам голим, темним, забутим» (вірш «Заява», 1891) реалістично змальоване нелегке життя селян (віршована повість «У верховинській дебрі», 1923), болючі соціальні контрасти галицького міста кінця XIX століття (оповідання «По городських вулицях», 1893). Антимілітаристичне спрямування має новела «Провинник» (1895), а в оповіданні «По сей і по той бік моря» (1912) автор застерігав земляків від негативних наслідків еміграції.

Значну увагу приділив Г. Дем'ян перекладацькій діяльності Д. Йосифовича. З російської літератури переклав повість «Сліпий музика» В. Короленка (1890), оповідання «Неприємність» А. Чехова (1892), «Небилиця, але й не казка» Г. Успенського (1896), «Казки О. Пушкіна» (1900). Він блискуче володів багатьма європейськими мовами: з німецької переклав вірші і драму «Іфігенія в Таврії» Й.В. Гете (1895), поезії Ф. Шіллера (1914), з французької новели Г. Мопассана (1892), з польської оповідання Е. Ожешко (1892), з чеської «Бетатріча» К. Швандри (1890) та інші. Д. Йосифович опублікував також огляд праць Ф. Ржегоржа про українців Галичини та матеріали до біографії М. Петрушевича.

Висока національна свідомість, патріотизм, щира любов до свого поневоленого народу привернули увагу Г. Дем'яна до літературної спадщини Євгенії Бохенської. Про неї він опублікував енциклопедичні довідки [38, с. 225—226; 39, с. 398], які ґрунтувалися на різних друкованих та архівних джерелах. У літературу вона увійшла під псевдонімами та криптонімами: Євгенія, Марта, Евг., Бох., Е. Б. Народилася письменниця 3 січня 1867 року у с. Красносільці, нині Збаразького району Тернопільської області, а померла 30 жовтня 1944 року в с. Голешів, нині Жидачівського р-ну Львівської обл. Навчалася у Тернопільській учительській семінарії. Від 1885 року і до кінця життя вчителювала: у Збаражі на Тернопільщині, Голешові, Яворові, Нижньому Синьовидному на Львівщині; Перегінську, Нижньому Струтині на Станіславщині. Працювала у товариствах «Про-

світа» та «Союз українок». Вона активна учасниця УВО та ОУН. Друкувалася з 1884 року. За фольклорними мотивами створила вірші «Літа мої молоденькі», «Пусти мене, мамцю» (1884). Писала прозу: («Мариня», 1890; «Запомога», 1903; цикл «Зі споминів семінаристк», 1906). Опублікувала «Спомини про Корнила Устияновича» (1918). Підтримувала взаємини із І. Франком, який спонукав до записування народної творчості. Приятелювала з В. Гнатюком.

Щодо взаємин Є. Бохенської та В. Гнатюка, то Г. Дем'ян опублікував тези доповіді «Співпраця однопумців» [40, с. 62—64]. До слова, видатний фольклорист був одружений з її тіткою. Так-от, ґрунтуючись на епістолярію цих двох осіб, Г. Дем'ян показав, як пильно стежила Є. Бохенська за науковою діяльністю В. Гнатюка, отримувала від свого «етнографічного приятеля» книги, прислала йому привітання з різних нагод, ділилася враженнями з приводу суспільно-політичної ситуації.

Наголосимо, що Г. Дем'ян 2002 року упорядкував книгу творів Є. Бохенської [41]. Вона відкривається ґрунтовною вступною статтею. Далі подається її спадщина за такими рубриками: Лірика («Літа мої молоденькі», «Пусти мене, мамцю», «Шкода», «Дівчина і рутка»); новелістика — значно ширший підрозділ, який включає такі твори: «Мариня» (споминка з дитячих літ), «Миколай», «Чужа кров», «Зі споминів семінаристк». Цікавими видалися спогади Є. Бохенської про художника Корнила Устияновича. Ще одну рубрику складають листи до І. Франка, В. Стефаніка, В. Гнатюка, Осипи Заклинської, Марії Деркач. Високо оцінив опубліковану книгу Є. Бохенської український літературознавець О. Петраш, зазначивши, що Г. Дем'ян відкрив для сучасного читача помітну постать «з Франкової плеяди» [42].

Зіркою першої величини на літературному небосхилі Заставнівщини яскраво сяє ім'я талановитої письменниці, фольклористки, педагога і громадсько-культурної діячки Євгенії Ярошинської — так про неї поетично відгукувався Г. Дем'ян, котрій присвятив він низку публікацій [43; 44; 45]. Вона народилася 18 жовтня 1868 року у с. Чуноків, тепер Заставнівського району Чернівецької області, померла 21 жовтня 1904 року в Чернівцях. Закінчила Чернівецьку гімназію, а далі вчителювала в селах Чернівецьчини — Брідку, Раранчі. Писала літературні твори.

Свого часу І. Франко, познайомившись із ранньою прозою молодої письменниці у статті «Українська література в 1888 р.», писав: «Гарний талант початківця виявився на Буковині в особі панни Є. Ярошинської, яка своїми новелками, взятими з життя, підтримує виключно буковинські видання» [46, с. 269]. Необхідно зауважити, що перше україномовне оповідання Є. Ярошинської «Уроена слабість» появилось в газеті «Буковина» за 1886 рік. І. Франко допоміг їй опублікувати найвизначніший твір — повість «Перекинчики». Однак першим авторитетним її наставником був Ю. Федькович.

Є. Ярошинська черпала теми, образи з рідного краю. З Буковиною пов'язані оповідання «Вірна люба», «Борба і перемога», «В городі», «Два брати», «Женячка на виплат» та інші. Заслуговує особливої уваги її повість «Понад Дністром». Вона брала сюжети для своїх творів з життя селянства та інтелігенції, не оминала гострих соціальних проблем.

Корисний слід залишила Є. Ярошинська і як перекладачка з болгарської, чеської та норвезької мов. Підтримувала дружні зв'язки з Ю. Федьковичем, С. Воробкевичем, В. Гнатюком, М. Павликом, О. Кобилянською, чеським дослідником Ф. Ржегоржем. Вона особисто знала чеську письменницю Кароліну Светлу (1830—1899) і переклала кілька її оповідань українською мовою.

Життя і творчість Є. Ярошинської тривало тільки 36 років. Її літературна зоря нагадує короткий, але яскравий спалах метеора, що освітив не лише Буковину. Його сяйво добре видно всім українцям і навіть їхнім слов'янським народам — резюмував Г. Дем'ян.

Працюючи вчителем, Г. Дем'ян завжди намагався долучатися до науково-просвітницької діяльності, відкриваючи імена маловідомих педагогів, письменників, поетів. Так сталося і з Костянтиною Малицькою, котра увійшла в літературу під псевдонімами Віра Лебедева, Чайка Дністрова, Степан Горський, Віра Кропивницька, Віра Лужанська та інші. Вона народилася 30 травня 1872 року в с. Кропивник, тепер Калуського району Івано-Франківської області, померла у Львові 17 березня 1947 року. Після закінчення Львівської учительської гімназії (1891) працювала в народних школах Галичини й Буковини. Її ученицею була героїня УСС О. Степанів. Вона духовно й матеріально підтримувала січове стрілецтво.

В 1915 році її заарештували російські окупанти і вивезли в Сибір, завершила «виселенський побут» в Красноярську 1919 року. Від 1920 року К. Малицька у Львові: активна діячка Союзу українок (1823—1924), ініціювала створення «Дружини княгині Ольги» (1938), під час Другої світової війни сформувала волонтерську структуру «Жіноча служба Україні». Після війни працювала бібліографом Львівської наукової бібліотеки.

Літературний доробок К. Малицької — вірші, пісні, оповідання, нариси, гуморески, переклади, публіцистичні статті. Майже все — про дітей і для дітей. Перша її збірка «Прогулька (для руских діточок написала Віра Лебедева)» (1897), «Гостинець для руских дітей» (1898). Вона авторка пісні «Чом, чом, земле моя» (музика Д. Січинського), популярного «Маршу «Соколів». Одночасно із «сокольськими» К. Малицька звеличувала у віршах-піснях «січовий рух»: «Січ» в похід» (музика Д. Січинського), «Вгору прапор» та інших. Красі та виховній силі пісні вона надавала особливого значення. Це видно з її «Збірника народних і патріотичних пісень» (1904), а в нарисі «Пісні» (1908) найвище поставила колицькову пісню.

Глибоким психологізмом і ненав'язливим дидактизмом сповнена збірка її оповідань «Малі герої» (1899; 2-е видання 1906). У 1991 році Г. Дем'ян зробив нове видання «Малих героїв» [47], куди увійшли із багатої спадщини письменниці й педагога кращі твори для дітей середнього віку. В них оспівується краса рідної природи, виховується любов до батьків, до праці, розкривається сила дружби, товаришування тощо. Цей збірник, за словами Г. Дем'яна, переказували мало не дослівно три і навіть чотири покоління читачів [47, с. 6]. Він актуальний і сьогодні. До нього включено десять оповідань. Відкриває його — «Задля рідного слова», в якому маленька героїня звертається до батька: «Я радо поїду до Львова і буду вчитися много і пильно в своїй рідній мові, щоб не глумилися наші вороги». «Малий гуцулик» з однойменного твору закоханий у свій край. Він любить гори, свою історію, вишукане вбрання, та не терпить кривдників-панів. Високим благородством пройнята героїня, котра подарувала улюбленій учительці «китичку фіалок». Справжнім дитячим «героїзмом» просякнуті мініатюри «Боягуз», «Урятувала». Завершує збілочку оповідання

«Задля науки». У хлопця була мрія: «Моїм молодим братам поможу в школах, другим з нашого села, кожному бідакові, що буде рватися до науки, поможу, щоб просвічені люди не бідували так гірко». Йдеться про глибоку віру «молодої душі», що так «усміхалася до того великого світла». Позитивну оцінку цьому виданню творів К. Малицької знаходимо у рецензії З. Суходуб, в якій висловлено підтримку і шану упорядникові за популяризацію думок та ідей визначної письменниці [48, с. 176].

У буковинський період життя Г. Дем'яна активізував дослідження персоналій, чия діяльність була пов'язана з цим регіоном. У полі зору стала постать Івана Бажанського — українського письменника, педагога, музиканта, першого фотохудожника на Буковині. Згідно з біографічною довідкою, яку Г. Дем'ян опублікував в енциклопедичних виданнях [49, с. 127—128; 50, с. 74—75], І. Бажанський народився 26 лютого 1863 року в селі Дорошівці, нині Заставнівського району Чернівецької області, помер 20 травня 1933 року в селі Вашківці тієї ж області. Після закінчення учительської семінарії працював педагогом у Лужанах, Вікні та Вашківцях. Крім викладання у школах, він активно займався письменницькою діяльністю, виступивши з поетичними і прозовими творами. І. Бажанський — автор оповідань і нарисів з народного життя («Жебрачка», «Розлука», «За морем», «Мертвецька Єлена», «З моєї подорожі до Сучави», «Яблуня» та інших), у яких описав життя буковинців у краю та за океаном. Своєрідністю відзначилася поема «Пропасть» та п'єси «Горілка», «Переконалася». Він залишив унікальний фотоархів, у якому міститься різноманітний матеріал з життя буковинців.

Наголосимо, що Г. Дем'ян мав намір підготувати ширшу розвідку про І. Бажанського. Це впливає з архівних джерел, які нам вдалося виявити в рукописному відділі Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника. У 207 фондї є одиниця збереження 42, в якій містяться «штрихи до біографії І.М. Бажанського» [51, арк. 15]. Г. Дем'ян написав: «Дослідження треба продовжити». Так-от, він ширше зупинився на історіографічних проблемах: бібліографії публікацій, яких він нарахував сотні. Г. Дем'ян вказав на літературознавців, які вивчали творчість І. Бажанського, зокрема Ф. Погребенника, О. Романця, В. Михайловського, В. Джурана, І. Богай-

чука. Закцентував увагу дослідник на спогадах дочки письменника Ольги Бажанської-Шевчукевич, яка висвітлювала взаємини батька з Ю. Федьковичем, О. Маковеем, О. Кобилянською, С. Воробкевичем, Є. Ярошинською та іншими.

Оцінюючи великий вклад Г. Дем'яна у вивчення творчості І. Бажанського, його було нагороджено дипломом «за значний внесок у розвиток української літератури і пропаганди творчості письменника, учителя і першого фотоаатора Буковини Івана Бажанського». Нагорода підписана 26 лютого 2015 року, на жаль, уже помертно. Вона зберігається в його домашньому архіві.

У фокусі уваги буковинського періоду діяльності Г. Дем'яна з'явилася Ольга Кобилянська — письменниця й громадсько-культурна діячка, яка народилася 27 листопада 1863 року у м. Ґура-Ґумора (тепер Румунія), померла 21 березня 1942 року в Чернівцях. Нам вдалося виявити в домашньому архіві дослідника список дев'ятнадцяти статей і повідомлень, які він передбачав опублікувати. Наприкінці списку зроблено допис, що він «матеріали на зазначену тематику може підготувати і надіслати редакції «Прапор перемоги» [52, арк. 97]. Згодом Г. Дем'ян поставив біля порядкових номерів назв статей «галочки», які вдалося йому реалізувати (п'ять). На них і зацентруємо увагу в ході подальшого викладу [53; 54; 55; 56].

Центральне місце посідає тема, пов'язана з Буковиною та буковинцями. Ґрунтовний аналіз документальних та літературних джерел в історії взаємин О. Кобилянської з населенням Буковини дав підстави Г. Дем'яну стверджувати, що на Заставнівщині майже немає такого населеного пункту, в якому б вона не побувала, зокрема у Веренчанці, Луках, Кострижівці, Яблунівці та багатьох інших.

Над «Царівною» письменниця почала працювати в Кімполунзі, а закінчила в Чернівцях. У Димці вона написала літературний ескіз «Моя мати», в якому ніжно відгукнулася про неї. У Заставні працював юристом її молодший брат Олександр Кобилянський, до якого неодноразово приїжджала Ольга. Тут жила і її тітка Євгенія. У Заставні вона зустрічалася з Іполітом Омельським, керівником заставнівського хору «Боян». Влітку 1914 року О. Кобилянська відпочивала у с. Луки та кілька разів відвідувала Заставну. Звичайно, що це неповний перелік.

Щира дружба була між Ольгою Кобилянською та Марією Устиянович (у заміжжі Бобикевич). Остання радо приймала її в родинному домі в Сучаві, потім у Вижниці на Буковині, Саджаві біля Надвірної в Галичині, де вона мешкала. Ці зустрічі відобразилися в їхніх теплих листах та спогадах. Дуже близькими приятельками виявилися О. Кобилянська та юна Ольга Устиянович. Вони зберегли ці почуття на все своє життя. Подруги сходилися в Сучаві, у Заставні, де проживали Ольжині брат і сестра Іван та Марія Устияновичі. У своїх біографіях, щоденникових та епістолярних матеріалах О. Кобилянська часто згадувала О. Устиянович — «повну доброти і чуття».

У с. Славську народилася 1859 року письменниця і мемуаристка Марія Устиянович-Бобикевич, померла 1949 року у с. Саджавка, нині Надвірнянського району Івано-Франківської області. Короткий огляд її життя і творчості подав Г. Дем'ян у 1988 році [57]. Дослідник охарактеризував так її: «Чутлива душа дівчини жагуче вбирала красу поезики, образність і символіку бойківського фольклору, особливості місцевої говірки. Усе це потім щедро вилилось в її віршах, драматургії, мемуаристиці і епістолярії» [58, с. 124]. Варто зазначити, що сім'я Устияновичів була в добрих стосунках із сім'єю Кобилянських. Г. Дем'ян віднайшов спогади дочки Марії, у яких обширно характеризував ці взаємини, окремі моменти з її життя, які були досить непростими.

З літературної спадщини М. Устиянович-Бобикевич відомі твори, основними героями яких є члени власної родини («Розпука», «Спомин», «Молитва», «За сином», «Ізько втікає з полону», «Жаль»). Звучали у її віршах антивоєнні мотиви періоду Першої світової війни («Страшно погодати», «Де Карпати, ті велети»). У деяких домінує думка про необхідність державного суверенітету для нашого народу. З тієї позиції вона писала про Карпатську Україну 1938—1939 років («Повіяло раз леготом») [59, с. 285—286]. Меншою за обсягом є спадщина письменниці в галузі драматургії. Першим твором у цьому жанрі був «Страшний четвер» за однойменною повістю Миколи Устияновича (її батька), головним героєм зображено Олексу Довбуша. На основі поеми Т. Шевченка «Гайдамака» М. Устиянович-Бобикевич створила драму «Іван Гонта», події часів Першої світової війни лягли в основу трагедії «Не-

щасний плащ, або велика помилка». Порушувала письменниця й морально-етичні проблеми сімейних взаємин інтелігенції на початку ХХ століття у драмі «На злочинній стежці».

Як зазначив Г. Дем'ян, з усього творчого доробку М. Устиянович-Бобикевич найбільш відомою є її мемуаристика («До ювілею О. Кобилянської» [60]). Вона до глибокої старості брала участь у громадсько-культурному русі. Постійно вела роботу серед жінок. У Саджавці багато років очолювала місцевий осередок «Союз українок».

З родинної династії Устияновичів у дослідницьке поле Г. Дем'яна потрапила також Клавдія Бобикевич-Сора — онука Миколи, дочка Марії Бобикевич-Устиянович. Йї він присвятив кілька публікацій, спочатку в «Українській літературній енциклопедії» [61, с. 198—199], потім невелику біографічну довідку помістив у чернівецькій газеті «Молодий буковинець» [62], а згодом ширший варіант в «Енциклопедії сучасної України» [63, с. 91]. Згідно з його повідомленнями, вона народилася 10 листопада 1896 року у м. Вижниця на Чернівецьчині, померла 28 серпня 1971 року в м. Орадя, Румунія. Проживала у с. Вікторів, нині Галицького району Івано-Франківської області, потім у Саджаві Надвірнянського району тієї ж області. Клавдія навчалася у пансіоні в Люцерні, що в Швейцарії (1912—1914). Одружившись з І. Сорою, офіцером російської, а згодом румунської армії, переїхала до Румунії. Нетерпимість чоловіка до українського патріотизму дружини призвела до розлучення. Вона з двома синами залишилась сама. Потім повернулася в Україну, а згодом знову подалася до Румунії. Мала неабиякий літературний талант. Новелістика К. Бобикевич-Сори присвячена складній долі людей похилого віку («Сила», «Хто вияснить»), наймички («Неволя»), лихоліттю часів Першої світової війни («Маніжниця»), проблемам молоді сім'ї («Молеві акорди»), безробітних («Роздоріжжя»), марнуванню творчих здібностей жінки-письменниці («Штука»). Приятельські стосунки з О. Кобилянською відобразила у «Моїх споминах», про брата її матері опублікувала статтю «Корнило Устиянович — мляр, поет і письменник», а також спогади про діда М. Устияновича.

Г. Дем'ян цікавився також тими особистостями, котрих офіційна радянська наука замовчувала або

краще б про них не згадувати. До когорти «забутих» імен належав письменник, літературознавець, громадсько-культурний діяч Володимир Бирчак. Про нього публічно заговорив Г. Дем'ян ще напередодні здобуття Україною незалежності — 1989 року, надрукувавши в одній з чернівецьких газет довідку про життя і творчість [64]. Трохи згодом ширші варіанти подав до стрийської газети «Гомін волі» [65] та книжкового формату літературно-мистецької Стрийщини [66, с. 289—291].

Народився В. Бирчак 12 березня 1881 року в селі Любинцях на Стрийщині, помер на засланні в Іркутській області Російської Федерації 1952 року. Він закінчив Львівський університет 1905 року та належав до літературної групи «Молода муза». У 1920—1930-х роках учителював у гімназіях Львова, Дрогобича, Самбора, Мукачева та Ужгорода. В. Бирчак написав низку підручників для шкіл та гімназій. 1939 року переїхав до м. Хуст та працював у Міністерстві освіти в уряді Карпатської України А. Волошина. Після окупації Закарпаття угорцями він переселився до Чехословаччини, 1945 року заарештований радянськими спецслужбами. Його звинуватили в українському буржуазному націоналізмі і засудили до 20 років таборів.

Багатим джерелом для дослідників літературного і політичного процесу залишилася спадщина В. Бирчака. Отже, першими побачили світ новели та оповідання: «Матура» (1902), «Українська пісня» (1902), «Латачки» (1912). Далі були великоформатні твори «Василько Ростиславич» (у двох книгах, 1923), «Володимир Ростиславич» (1930), «Золота скрипка» (1937).

В. Бирчак багато зробив і в літературознавстві. Великої ваги набула книга «Літературні стремління Підкарпатської Русі» (1921). Вона стала першою спеціальною науково-дослідницькою працею, яку він присвятив цьому краю. Після першого видання автор продовжував нагромаджувати матеріали для випуску нової книги з доповненнями та уточненнями. І в такому вигляді вона побачила світ 1937 року. За свідченням дослідниці Любові Баботи з Пряшева, в машинописі залишилася праця В. Бирчака «Ідея і форма української повісті XIX віку». Підготував учений і дослідження ритміки «Слова о полку Ігоревім».

Г. Дем'ян підкреслив, що ніколи не втратить своєї пізнавальної вартості книга В. Бирчака «Карпатська

Україна: спомини і переживання» (1939), оскільки залишається цінним джерелом з історії національно-визвольних змагань українців.

Ще одне ім'я для української культури відкрив Г. Дем'ян — Ірини Левинської. Про неї відомостей було вкрай мало. За його словами, «чим більше зростала обізнаність із вкладом Ірини Левинської у літературу української діаспори Румунії, тим настирливіше не давала спокою думка про необхідність вивчення її життєпису. Однак ця справа виявилася складнішою. Чимало людей в Чернівцях знали письменницю, згадували добрим словом про її участь громадсько-культурному житті Буковини, але навіть приблизно ніхто не міг сказати чогось конкретного про походження, юнацькі роки тощо» [67, с. 142—143]. Згодом Г. Дем'ян віднайшов адресу І. Левинської у Бухаресті, зустрівся з нею та опрацював особистий архів. Тому стали відомі деякі факти з її життя. Народилася 18 травня 1907 року в містечку Рожнятів (нині Івано-Франківської області), де її батько працював учителем. У 1922—1925 роках вона навчалася в Українському вільному університеті, а Львівський університет закінчила у 1930 році. Впродовж 1910—1919 років проживала в м. Долина (нині Івано-Франківської області), де її батько вчителював, а від 1930 — в Чернівцях. У 1936 році переїхала до Бухареста.

У шістнадцять років почала писати перші вірші та байки. Основна тема творчості — Бойківщина (новели «Тимко Дзвонар», «Суд», оповідання «Чебрець»). І. Левинська опублікувала окремі книги — «Живиця» (1982), «Серце на грані», «Літа молодії» (1984), в яких відтворено життєві драми, складний внутрішній світ людини. Майже у всій її творчості відчувається духовний зв'язок з Україною. Про літературну творчість Г. Дем'ян писав: «Ірина Левинська — перш за все художник слова. Читання її творів дарує естетичну насолоду, радість пізнання людської душі. Кожна її новела — незабутня картина з народного життя» [67, с. 155]. Вона досконало знала побут, психологію, різні галузі людської діяльності, історію, фольклор, географію.

Підкреслимо, що Г. Дем'ян мав зустріч із І. Левинською у Бухаресті. Про цю подію він писав: «Прощаючись зі мною 24 лютого 1990 року в Бухаресті, Ірина Левинська казала: «Як я вам заздрую.

За півдоби ви будете між своїми, а там, особливо у Львові, зараз таке цікаве життя. Я найбільше хочу ще хоч один-єдиний раз побачити це місто моєї юності, завітчане нашими національними блакитно-жовтими прапорами» [67, с. 156]. А через півроку вона померла — 6 липня 1990 року. Об'єктивно сталося так, що чимала частина доробку письменниці досі неопублікована.

Доля так розпорядилася, що Г. Дем'ян учителював у Веренчанській школі на Чернівеччині, з якою історично пов'язані імена видатних письменників і педагогів Дмитра Макогона та його дочки Дарини (літературний псевдонім «Ірина Вільде»). Більше того, їхня національна позиція була йому близькою.

Народився Д. Макогон 28 жовтня 1881 року у м. Хоростків Тернопільської області, помер 7 жовтня 1961 року в Івано-Франківську. Він навчався в Тернопільській гімназії, з якої його виключили 1901 року за участь в громадсько-культурному житті, 1902 року закінчив Заліщицьку учительську семінарію. Після того вчителював у селах Буковини (Чорнівка, Лукавиця, Веренчанка та інших). Д. Макогон зазнав багатьох переслідувань. Розпочав писати вірші, в яких критикував «ворога клятого», «відвічного ката» («Вставай, народе», «На віче», «До борби»). Йому вдалося написати низку текстів до січових пісень: «Гей, у Січ», «Яке то сонце засіяло», «Гей, наш батько кошовий». В оповіданнях «Щаслива дорога», «Перемога» він засуджував насильницьку асиміляцію українців.

Дарина Макогон (у заміжі Полотнюк) народилася 5 травня 1907 року в Чернівцях, померла 30 жовтня 1982 року у Львові. Вона закінчила гімназію Українського педагогічного товариства у Львові, а далі з перервами через матеріальну скруту — Львівський університет. Працювала вчителькою. Великий літературний вплив на неї справила О. Кобилянська. Дебютувала новелою «Марічка» (1926). Головне у ранній творчості — змалювання внутрішнього світу її героїні, «дикої» душі (звідси псевдонім «Вільде»), яка спостерігає за життєвими ситуаціями. В її повісті «Метелики на шпильках» проглядається новелістичність, а продовженням цієї лінії став роман «Повнолітні діти» (1939). Вершина творчості І. Вільде — роман «Сестри Річинські», у якому відтворено панораму життя Галичини першої половини ХХ століття. Письменниця максимально зуміла

використати умови лібералізації радянського режиму (так званої хрущовської відлиги) і внести у твір сильний національний струмінь.

Погляди обидвох письменників намагався популяризувати Г. Дем'ян. Він влаштував у Веренчанці урочисті заходи на честь І. Вільде, вважаючи ці зустрічі «Справжнім літературним святом» [68], інформував також про її перебування в селі («Ірина Вільде у Веренчанці» [69]). Він відгукнувся на відзначення пам'яті письменника і педагога Д. Макогона [70]. Г. Дем'янові була близька їхня національна позиція, яку він виклав у розвідці «Письменники Дмитро Макогон та Ірина Вільде працювали в УВО і ОУН» [71, с. 75—82]. З неї випливає, що батько і дочка не тільки поділяли націоналістичну ідеологію, а й активно втілювали її в життя. То ж, екстраполюючи на їхню літературну творчість, Г. Дем'ян уважав, що настала прекрасна можливість показати її повною мірою. Треба опублікувати твори Д. Макогона, надто ж звернутися до першодруків І. Вільде «Поема життя» (1930), «Вікна навстіж» (1934), «Метелики на шпильках» (1936), «Б'є восьма» (1936), «Повнолітні діти» (1939). Вони заслуговують на об'єктивне поцінування.

Постать І. Вільде цікавила Г. Дем'яна майже все життя. На схилі літ він написав спогади: «Ірина Вільде. Від першого прочитання твору до створення музею його авторки у селі Веренчанці» [72, с. 128—141]. Г. Дем'ян пригадав, як йому, малому, батько привіз журнальчик «Жіноча доля», в якому було надруковане одне з ранніх її оповідань «Не можу». Досить швидко його прочитав, і запало йому в душу на все життя. Спогади зафіксував у формі діалогу:

— Їздила у Сколе і Славсько, нераз бувала у Франковій Тухлі. Десять у 30-х роках ходила до невеликого сусіднього села Грабівця, що ніби навмисно сховалося між трьома горами... Як же вони називаються?

— Клива, Маківка, Менчіл.

— Там такі гарні краєвиди. Ми довго дивились з якогось верха і не могли намілюватися красою того села...

— Чи не зможете пригадати, в якому році ви були в Грабівці?

— Чекайте, чекайте. Ми з Євгеном тоді жили в Страшевичах коло Самбора. Так, то було 1936 року. Але чому Ви тоді не показали мені?

— Дуже «великим» був, мав аж шість років. А ви того ж дня тоді повернулися з Грабівця?

— Нам дуже не хотілось покидати таке царство краси. Прагнули набутися між буками і смереками. Ночували в школі. Там тоді працювала молоденька вчителька, розумна і гостинна, хоч сама жила скромно. Називалася Оленкою. Ви, часом не пригадуєте її?

— То моя перша вчителька, її прізвище Баранич, а ім'я Ви правильно називаєте.

— Вечір у тім селі ми просиділи на якімсь високім ганку школи і слухали, як дівчата та парубки, що стерегли попід ліси свої нивки від диких звірів, до тепло переспівувалися... А вранці нам дуже сподобалась північна сторона села, яку ми оглядали з вікна нашого помешкання...

Із Грабівця ми вертали поміж горами понад таким химерним струмком, а далі біля річки до Тухлі. Звідти вже потягом до Стрия і в Самбір... [72, с. 138—139].

Пам'ять Д. Макогона та І. Вільде вшанували у Веренчанці, встановивши їм 10 травня 2017 року на школі, в якій у 1920—1923 роках учителював батько, а дочка навчалася, меморіальну дошку, водночас їхньому досліднику Г. Дем'янові, котрий тривалий час був там учителем.

До молодшої генерації бойків-письменників належить Володимир Матіїв, який народився 7 жовтня 1939 року у с. Нижня Рожанка Сколівського району Львівської області, помер 16 липня 1985 року в Ужгороді. За даними, які помістив Г. Дем'ян, він закінчив семирічну школу в с. Нижня Рожанка, а 8—10 класи — у Славській середній школі (до речі, це його учень). Уже тоді виявляв нахил до літературної творчості. Важливо зазначити, що зберігся рукописний збірник «Вінок Кобзареві», до якого залучені вірші учнів Славської школи. Г. Дем'ян визнав кращою поезію В. Матіїва, яка відзначається чіткістю думки, стрункістю побудови, художньою образністю [73, с. 158]. У 1961 році В. Матіїв закінчив Дрогобицьке музичне училище, а в 1972 — Львівський університет. Літературна спадщина поета досить широка: «Зблиски ва три» (1978), «Крапля живиці» (1982), «Ялиніні плеса» (1986). Про його поетичну творчість схвально відгукувались поети та літературознавці М. Ільницький, П. Скунь, М. Слабошпицький, Д. Кононенко.

В. Матіїв намагався зробити щось корисне для рідного краю, тому цікавився фольклором, культурою. На основі цього написав так звану мозаїку «Бойківщина», яка складалася із восьми віршів: «Ім'я твоє», «Родовід», «Балада 1954 року», «Монолог опришка» та інші. Важливо, що автор намагався розкрити походження ойконіма «бойки», топонімів «Святослав», «Славське» та гідроніма «Славка».

Когорту молодих письменників-бойків поповнює Ярослав Сачко [74, с. 162—166]. Він народився 18 серпня 1947 р. в селі Хітарі на Сколівщині, зазначив Г. Дем'ян, оскільки помилково вважали, що місце його народження с. Лавочне (біографічна довідка, яка поміщена до збірки «Жага доріг». Львів, Каменяр, 1993). Переїхав з батьком до Лавочного, тому з 1954 до 1962 навчався в місцевій школі. Після восьмого класу розпочав трудову діяльність у радгоспі, паралельно навчався у вечірній школі. Згодом закінчив Львівське залізничне училище і працював помічником машиніста. За деякий час вступив до Львівського державного університету імені Івана Франка.

У літературі дебютував нарисом «Машиніст електровоза» в Сколівській районній газеті «Радянська Верховина». Публікувався в журналі «Жовтень» та колективній збірці «Пісня і праця», що вийшла 1974 року. Пейзажна лірика Я. Сачка переплітається з громадянськими мотивами — «Олені Кульчицькій», «Монолог вічного вогню», «Усе нагадує про нього» (Франкові сліди в Тухлі), «Легенда про Довбуша». У віршах поєднуються два образи — образ матері та образ вчительки.

Досить цікава поезія, у якій, за словами Г. Дем'яна, немає незадогматизованих думок, вона виявилася набагато розкутішою і сміливішою, ніж попередня. Все це відображено у віршах «Заляпували правду словоблудом», «Я зійшов від струмків і джерел», «Святославів колодязь», «У легенду відходять стрілецькі полки».

Я. Сачко — перекладач з польської мови творів Я. Івашкевича, автор кіносценаріїв, зокрема художнього фільму «Про що співають колеса» та документального — «Рідне місто моє» (про Тернопіль). Я. Сачко працював і як дослідник: вивчав спадщину М. Драгоманова.

«Літературознавець С. Кіраль» — під такою назвою у 1988 році опублікував Г. Дем'ян статтю в ра-

йонній газеті [75]. Згодом вона стала основою для нарисів в «Талантах Бойківщини» [76, с. 260—263]. У статті зазначено про Славську середню школу, яка мала «цікавий гурт обдарованих випускників», котрі плідно працюють у різних галузях культури і науки. Серед них Сидір Кіраль. Г. Дем'ян подав його біографічну довідку: народився 17 серпня 1956 року у Славському. Досить поетично висловився автор статті про дитинство С. Кірала: «З материними колісковими піснями і неповторними бойківськими коломийками, легендами та переказами формувалися його ідейно-естетичні ідеали і зацікавлення, котрі й привели до літератури». Після десятирічної школи С. Кіраль вступив до Львівського університету. На нього звернула увагу відома дослідниця Неоніла Міщенко. Керівником дисертаційної роботи був літературознавець Федір Погребенник. 1985 року захистив кандидатську дисертацію «Літературно-критична і публіцистична спадщина О. Терлецького та його місце в ідейно-естетичній боротьбі на Україні 70—90-х років ХІХ ст.». У дослідженні С. Кіраль простежив формування революційно-демократичного світогляду Остапа Терлецького, його трактування народності літератури, вклад у вивчення спадщини «Руської трійці», поезій Т. Шевченка, Ю. Федьковича, драматургії І. Карпенка-Карого. За матеріалами дисертації дослідник надрукував низку праць у колективних наукових збірниках. Г. Дем'ян відзначив книгу «Остап Терлецький: Показчик друкованих і рукописних матеріалів». (Львів, 1984). Цю працю С. Кіраль підготував у співавторстві з відомим бібліографом і літературознавцем Олександром Дзюбаном. Заслугою дослідника стала підготовлена монографія «Остап Терлецький — громадський діяч, історик, публіцист».

Наукову роботу С. Кіраль продовжив у Бердянському державному педагогічному інституті. Г. Дем'ян позитивно характеризував особистість свого учня: «Глибокі й систематичні знання, людяність і щира любов до рідної словесності, турбота за своїх вихованців і їх духовний розвиток, активна і різностороння громадська позиція принесли молодому фахівцеві почесне звання доцента» [76, с. 263]. У фіналі статті Г. Дем'ян акцентував на працьовитості С. Кірала та сподіванні на великі досягнення у сфері літературознавства. І не помилився, бо сьогодні С. Кіраль відомий вчений, доктор філологічних наук.

Висновок. Виклад літературознавчих напрацювань Г. Дем'яна дає підстави стверджувати, що він розглядав життєвий і творчий шлях не тільки відомих особистостей (І. Франко, Ю. Федькович, О. Кобилянська, І. Вільде), а й менш помітних (Л. Данкевич, брати Кирчиви, Д. Йосифович, О. Бобикевич та інші) — усі вони відіграли позитивну роль у літературному та науковому процесі краю. Їхня творчість, студії стосувалися важливих національних пріоритетів (мова, культура, вірування, любов, свобода). Вони зайняли гідне місце як у загальноукраїнській, так і локальній історії. Розвідки Г. Дем'яна вартісні тим, що вони показують пов'язаність цих імен, їхніх творчих доробків з досліджуваною територією.

1. Дем'ян Г. Підгір'я моє ти зелене. *Жовтень*. 1968. № 4. С. 113—117; № 5. С. 135—138.
2. Дем'ян Г. Таланти Бойківщини. Львів: Каменяр, 1991. С. 9—166.
3. Дем'ян Г. Золотий гомін. Літературно-мистецька Стрийщина. *Хвилі Стрия*. Стрий: Щедрик, 1995. С. 236—295.
4. Огоновський О. Історія літератури руської. Львів, 1889. Ч. II. Кн. 1. С. 349—350.
5. Дем'ян Г. Лука Данкевич. *Таланти Бойківщини*. С. 69.
6. Дем'ян Г. Золотий гомін: Лука Данкевич. *Хвилі Стрия*. С. 255.
7. Дем'ян Г. Микола Устиянович і Сколівщина. *Радянська Верховина*. 1973. 1 лютого.
8. Дем'ян Г. В пам'яті народній. До 175-річчя з дня народження М.Л. Устияновича. *Прапор перемоги* (Заставна). 1986. 27 грудня.
9. Франко І. Літературна мова і діалекти. *Збір. творів: у 50-ти т.* Київ: Наукова думка, 1982. Т. 37. С. 209.
10. Дем'ян Г. Прагнув перебудувати старий світ. До 150-річчя з дня народження Ф.І. Заревича. *Прапор перемоги* (Заставна). 1985. 15 жовтня.
11. Дем'ян Г. Письменник Федір Заревич із Славського. *Радянська Верховина* (Сколе). 1987. 12 вересня.
12. Дем'ян Г. Засновник і редактор «Вечерниць». *Жовтень*. 1988. № 7. С. 109—112.
13. Дем'ян Г. Федір Заревич. *Таланти Бойківщини*. С. 78—106.
14. Дем'ян Г. Золотий гомін. Федір Заревич. С. 261—272.
15. Дем'ян Г. Дзвонять струни його цитри. *Хвилі Стрия*. До 150-річчя з дня народження Ю. Федьковича. *Радянське життя* (Кіцмань). 1984. 8 серпня.
16. Франко І. Передмова [до видання: Данило Млака (Ізидор Воробкевич). *Над Прутом*]. *Збір. творів: у 50-ти т.* Київ: Наукова думка, 1982. Т. 33. С. 114.

17. Дем'ян Г. Сидір Воробкевич і Кіцманщина. *Радянське життя* (Кіцмань). 1986. 15 травня.
18. Дем'ян Г. Великий Каменяр і Стрийщина. До 110-річчя з дня народження І.Я. Франка. *Будівник комунізму* (Стрий). 1965. 2, 3, 5 листопада.
19. Дем'ян Г. Франковими шляхами. *Радянська Верховина* (Сколе). 1973. 25 жовтня.
20. Дем'ян Г. Плаями й долинами Бойківщини. *Шляхами Івана Франка на Україні*. Упоряд. М.О. Мороз. Львів: Каменяр, 1982. С. 87—94.
21. Дем'ян Г. Бойківські плаї Івана Франка. *Таланти Бойківщини*. С. 9—63.
22. Дем'ян Г. Золотий гомін. Іван Франко (Сколівщина, Стрийщина). *Хвилі Стрия*. С. 236—253.
23. Дем'ян Г. Богдан Кирчів. *Таланти Бойківщини*. С. 106.
24. Дем'ян Г. Поет Богдан Кирчів. *Радянська Верховина* (Сколе). 1988. 7 січня.
25. Дем'ян Г. Письменник Павло Кирчів. *Радянська Верховина*. 1988. 7 квітня.
26. Дем'ян Г. Золотий гомін: Б. Кирчів. *Хвилі Стрия*. С. 273—278.
27. Дем'ян Г. Павло Кирчів. *Таланти Бойківщини*. С. 113—124.
28. Дем'ян Г. Бобикевич Олексій Христофорович. *Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника*. Ф. 207. Од. зб. 52. 2 арк.
29. Франко І. Олекса Бобикевич. *Збір. творів: у 50-ти т.* Київ: Наукова думка, 1981. Т. 34. С. 371.
30. Дем'ян Г. «Невтомний робітник на полі освіти...». *Гомін волі* (Стрий). 1995. 21 вересня.
31. Дем'ян Г. Золотий гомін. Олекса Бобикевич. *Хвилі Стрия*. С. 288—289.
32. Бобикевич О. *Твори*. Упоряд. М.В. Ващишин. Львів: Каменяр, 2000. 214 с.
33. Дем'ян Г.В. Йосифович Дмитро Григорович. *Українська літературна енциклопедія*. Київ: УРЕ ім. М.П. Бажана, 1990. Т. 2. С. 360—361.
34. Дем'ян Г. Його переклади читали і на Бойківщині. *Ленінський шлях* (Турка). 1985. 29 січня.
35. Дем'ян Г. Перекладач Чехова. *Молодий буковинець*. 1985. 8 лютого.
36. Дем'ян Г. Талановитий перекладач. *Прапор перемоги*. (Заставна), 1987. 10 лютого.
37. Дем'ян Г. Хітар Сколівського р-ну Львівської обл. *Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника*. Ф. 207. Од. зб. 77. 1 арк.
38. Дем'ян Г.В. Бохенська Євгенія Іванівна. *Українська літературна енциклопедія*. Київ: УРЕ ім. М.П. Бажана, 1988. С. 225—226.
39. Дем'ян Г. Бохенська Євгенія Іванівна. *Енциклопедія сучасної України*. Київ, 2004. Т. 3. С. 398.
40. Дем'ян Г. Співпраця однодумців (Володимир Гнатюк і Євгенія Бохенська). *Роль Володимира Гнатюка у розвитку української національної науки. Тези доповідей і повідомлень наукової конференції, присвяченій 120-річчю від дня народження Володимира Гнатюка*. Тернопіль, 1991. С. 62—64.
41. Бохенська Є. *Твори*. Упоряд., автор вступ. ст. та приміт. Г. Дем'ян. Львів: Каменяр, 2002. 146 с.
42. Петраш О. З Франкової плеяди. *Вільне життя*. (Тернопіль). 2004. 13 січня.
43. Дем'ян Г. Визначна письменниця. *Прапор перемоги* (Заставна). 1974. 31 жовтня.
44. Дем'ян Г. Євгенія Ярошинська. *Прапор перемоги*. 1986. 4 березня.
45. Дем'ян Г. Благодатна ватра. *Прапор перемоги*. 1988. 20 жовтня.
46. Франко І. Українська література в 1888 р. *Збір. творів: у 50-ти т.* Київ: Наукова думка, 1980. Т. 27. С. 269.
47. Малицька К. І. *Малі герої: Оповідання для дітей серед. шк. віку*. Упоряд., автор передм. Г.В. Дем'ян. Львів: Каменяр, 1991. 62 с.
48. Суходуб З. «Малі герої» Костянтини Моклицької. *Дзвін*. 1993. № 4—6. С. 176.
49. Дем'ян Г.В. Бажанський Іван Миколайович. *Мистецтво України*. Київ: «Українська енциклопедія України ім. М.П. Бажана», 1994. Т. 1. С. 127—128;
50. Дем'ян Г. Бажанський Іван Миколайович. *Енциклопедія сучасної України*. Київ, 2002. Т. 2. С. 74—75.
51. Дем'ян Г.В. Штрихи до біографії І.М. Бажанського. *Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника*. Ф. 207. Од. зб. 42. 15 арк.
52. Дем'ян Г. Тематика статей і повідомлень про О. Кобилянську. *Домашній архів Г. Дем'яна. Статті, повідомлення, матеріали*. Т. 10. Арк. 97.
53. Дем'ян Г. Ольга Кобилянська і Заставнівщина. *Прапор перемоги* (Заставна). 1987. 25 липня.
54. Дем'ян Г. Квіти щирої дружби. *Прапор перемоги*. 1988. 6 вересня.
55. Дем'ян Г. Подруга Кобилянської зі Славська. *Радянська Верховина* (Сколе). 1988. 3 вересня.
56. Дем'ян Г. Знайомі в кожному селі. *Прапор перемоги*. 1989. 26 липня.
57. Дем'ян Г. Письменниця Марія Устиянович. *Радянська Верховина* (Сколе). 1988. 14 травня.
58. Дем'ян Г. Марія Устиянович-Бобикевич. *Таланти Бойківщини*. С. 124.
59. Дем'ян Г. Золотий гомін. Марія Устиянович-Бобикевич. *Хвилі Стрия*. С. 285—286.
60. Дем'ян Г. Творчі взаємини. *Прапор перемоги* (Заставна). 1988. 1 травня.
61. Дем'ян Г.В. Бобикевич-Сора Клавдія Ізидорівна. *Українська літературна енциклопедія*. Київ: УРЕ ім. М.П. Бажана, 1988. С. 198—199.
62. Дем'ян Г. Бобикевич-Сора Клавдія Ізидорівна. *Молодий Буковинець*. 1989. 12 березня.
63. Дем'ян Г. Бобикевич-Сора Клавдія Ізидорівна. *Енциклопедія сучасної України*. Київ, 2004. Т. 3. С. 91.
64. Дем'ян Г. Бирчак Володимир. *Червоний прапор*. 1989. 21 жовтня.

65. Дем'ян Г. Золота скрипка. *Гомін волі* (Стрий). 1995. 21 жовтня.
66. Дем'ян Г. Золотий гомін. Володимир Бирчак. *Хвилі Стрия*. С. 289—291.
67. Дем'ян Г. Ірина Левинська. *Таланти Бойківщини*. С. 142—143.
68. Дем'ян Г. Справжнім літературним святом. *Прапор Перемоги* (Заставна). 1976. 19 лютого.
69. Дем'ян Г. Ірина Вільде у Веренчанці. *Молодий буковинець*. 1975. 21 грудня.
70. Дем'ян Г. Ювілей письменника. *Прапор перемоги*. 1981. 5 листопада.
71. Дем'ян Г. Письменники Дмитро Макогон та Ірина Вільде працювали в УВО і ОУН. *Визвольний шлях*. 2001. Кн. 10. С. 75—82.
72. Дем'ян Г. З-під Маківки — в науку [Спогади. Ціоденники. Рецензії та інше]. *Домашній архів Г. Дем'яна*. Арк. 128—141.
73. Дем'ян Г. Володимир Матіїв. *Таланти Бойківщини*. С. 158.
74. Дем'ян Г. Ярослав Сачко. *Таланти Бойківщини*. С. 162—166.
75. Дем'ян Г. Літературознавець С. Кіраль. *Радянська Верховина* (Сколе). 1988. 15 грудня.
76. Дем'ян Г. Сидір Кіраль. *Таланти Бойківщини*. С. 260—263.
- Dem'yan, H. Fedor Zarevich. *Talents of Boykivshchyna* (Pp. 78—106) [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. Golden din. Fedor Zarevich (Pp. 261—272) [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1984, 8 august). The strings of his zither ring. *Stryi waves*. To the 150th anniversary of the birth of Yu. Fedkovych. *Soviet life*. Kitsman [in Ukrainian].
- Franko, I. (1982). Preface [to the publication: Danylo Mlaka (Izidor Vorobkevych). Over the Prut]. In *Ivan Franko. Zibrannia tvoriv: u 50 t.* (Vol. 33, p. 114). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1986, 15 may). Sidir Vorobkevych and Kitsman region. *Soviet life*. Kitsman [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1965, 2, 3, 5 november). Great Stonemason and Stryi. To the 110th anniversary of the birth of I.Ya. Franko. *Builder of communism*. Stryi [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1973, 25 october). Frankish ways. *Soviet Verkhovyna*. Skole [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1982). Playa and valleys of Boykivshchyna. In *the ways of Ivan Franko in Ukraine* (Pp. 87—94). Lviv: Kamenyar [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. Boykovsky plains of Ivan Franko. *Talents of Boykivshchyna* (Pp. 9—63) [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. Golden din. Ivan Franko (Skolivshchyna, Stryishchyna). *Stryi waves* (Pp. 236—253) [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. Bogdan Kirchiv. *Talents of Boykivshchyna* (P. 106) [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1988, 7 january). Poet Bohdan Kirchiv. *Soviet Verkhovyna*. Skole [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1988, 7 april). Writer Paul Kirchiv. *Soviet Verkhovyna*. Skole [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. Golden din: D. Kirchiv. *Stryi waves*. (Pp. 273—278) [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. Paul Kirchiv *Talents of Boykivshchyna* (Pp. 113—124) [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. Bobykevych. Oleksiy Khrystoforovych. In *Viddil rukopysiv L'vivs'koyi natsional'noyi naukovoyi biblioteky imeni V. Stefanyka*. F. 207. Od. zb. 52 [in Ukrainian].
- Franko, I. (1981). Oleksa Bobikevich. In *Ivan Franko. Zibrannia tvoriv: u 50 t.* (Vol. 34, p. 371). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1995, 21 september). «Tireless worker in the field of education...». *The din of freedom*. Stryi [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. Golden din. Oleksa Bobikevich. *Stryi waves* (Pp. 288—289) [in Ukrainian].
- Bobikevich, O. (2000). *Works*. Lviv: Kamenyar [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1990). Yosifovich Dmitry Grigorovich. *Ukrainian literary encyclopedia*. (Vol. 2, pp. 360—361). Kyiv: URE them. M.P. Bazhana [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1985, 29 january). His translations were also read in Boykivshchyna. *Lenin's Way*. Turka [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1985, 8 february). Chekhov's translator. *Young Bukovinian* [in Ukrainian].

REFERENCES

- Dem'yan, H. (1968). My foothills are green. *October* (Vol. 4, pp. 113—117; Vol. 5, pp. 135—138) [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1991). *Talents of Boykivshchyna* (Pp. 9—166). Lviv: Kamenyar [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1995). Golden din. Literary and artistic Stryi region. *Stryi waves* (Pp. 236—295). Stryi: Shchedrik [in Ukrainian].
- Ogonovsky, O. (1889). History of Russian literature (Book 1, pp. 349—350). Lviv [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. Luka Dankevich. *Talents of Boykivshchyna* (P. 69) [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1995). Golden din. Luka Dankevich. *Stryi waves* (P. 255) [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1973, 1 february). Mykola Ustianovych and Skolivshchyna. *Soviet Verkhovyna* [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1986, 27 december). In the memory of the people. To the 175th anniversary of the birth of ML Ustianovich. *Victory flag*. Zastavna [in Ukrainian].
- Franko, I. (1982). Literary language and dialects. In *Ivan Franko. Zibrannia tvoriv: u 50 t.* (Vol. 37, p. 209). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1985, 15 october). He sought to rebuild the old world. To the 150th anniversary of the birth of FI Zarevich. *Victory flag*. Zastavna [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1987, 12 september). Writer Fedor Zarevich from Slavske. *Soviet Verkhovyna*. Skole [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1988). Founder and editor of «Vechernytsia». *October* (Vol. 7, pp. 109—112) [in Ukrainian].

- Dem'yan, H. (1987, 10 february). A talented translator. *Victory flag*. Zastavna [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. Hitar of Skoliv district of Lviv region. In *Viddil rukopysiv Lvivs'koyi natsional'noyi naukovoyi biblioteky imeni V. Stefanyka*. F. 207. Od. zb. 77 [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1988). Bohenskaya Eugenia Ivanovna. *Ukrainian literary encyclopedia*. (Pp. 225—226). Kyiv: URE them. M.P. Bazhana [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (2004). Bohenskaya Eugenia Ivanovna. *Encyclopedia of modern Ukraine*. (Vol. 3, p. 398) [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1991). Cooperation of like-minded people (Volodymyr Hnatiuk and Yevhenia Bokhenska). *The role of Volodymyr Hnatiuk in the development of Ukrainian national science. Abstracts of reports and reports of the scientific conference dedicated to the 120 th anniversary of the birth of Volodymyr Hnatiuk* (Pp. 62—64). Ternopil [in Ukrainian].
- Bohenskaya, E., & Dem'yan, H. (Ed.). (2002). *Writings*. Lviv: Kamenyar [in Ukrainian].
- Petrash, O. (2004, 13 january). From the Franko galaxy. *Free life*. Ternopil [in Ukrainian].
- Dem'yan, G. (1974, 31 october). An outstanding writer. *Victory flag*. Zastavna [in Ukrainian].
- Dem'yan G. Eugenia Yaroshinchka. *Victory flag*. 1986. 4 March [in Ukrainian].
- Dem'yan G. Blessed fire. *Victory flag*. 1988. October 20 [in Ukrainian].
- Franko, I. (1980). Ukrainian literature in 1888. In *Ivan Franko. Zibrannia tvoriv: u 50 t.* (Vol. 27, p. 269). Kyiv: Scientific Opinion [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (Ed.). (1991). Little heroes: Stories for children among school age. Lviv: Kamenyar [in Ukrainian].
- Sukhodub, Z. (1993). «Little Heroes» by Konstantina Moklytska. *Bell* (Vol. 4—6, p. 176) [in Ukrainian].
- Demyan, G. (1994). Bazhansky Ivan Mykolayovych. *Art of Ukraine* (Vol. 1, pp. 127—128). Kyiv: Ukrainian encyclopedia of Ukraine M.P. Bazhana [in Ukrainian].
- Demyan, G. (2002). Bazhansky Ivan Mykolayovych. *Encyclopedia of modern Ukraine* (Vol. 2, pp. 74—75) [in Ukrainian].
- Demyan, G. Touches to the biography of I.M. Bazhansky. In *Viddil rukopysiv Lvivs'koyi natsional'noyi naukovoyi biblioteky imeni V. Stefanyka*. F. 207. Od. zb. 42 [in Ukrainian].
- Demyan, G. Topics of articles and reports about O. Kobylyanska. In *Domashniy arkhiv H. Dem'yana. Statti, povidomlennya, materialy* (Vol. 10, arc. 97) [in Ukrainian].
- Demyan, G. (1987, 25 july). Olga Kobylyanska and Zastavniyshchyna. *Victory flag*. Zastavna [in Ukrainian].
- Demyan, G. (1988, 6 september). Flowers of sincere friendship. *Victory flag*. Zastavna [in Ukrainian].
- Demyan, G. (1988, 3 september). Kobylyanska's friend from Slavsk. *Soviet Verkhovyna*. Skole [in Ukrainian].
- Demyan, G. (1989, 26 july). Familiar in every village. *Victory flag*. Zastavna [in Ukrainian].
- Demyan, G. (1988, 14 may). Writer Maria Ustianovych. *Soviet Verkhovyna*. Skole [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. Maria Ustianovych-Bobykevych. *Talents of Boykivshchyna* (P. 124) [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. Golden din. Maria Ustianovych-Bobykevych. *Stryi waves* (Pp. 285—286). Stryi [in Ukrainian].
- Demyan, G. (1988, 1 may). Creative relationships. *Victory flag*. Zastavna [in Ukrainian].
- Demyan, G. (1988). Bobykevych-Sora Klavdiya Izidorivna. *Ukrainian literary encyclopedia* (Pp. 198—199). Kyiv: URE them. M.P. Bazhana [in Ukrainian].
- Demyan, G. (1989, 12 march). Bobykevych-Sora Klavdiya Izidorivna. *Young Bukovinian* [in Ukrainian].
- Demyan, G. (2004). Bobykevych-Sora Klavdiya Izidorivna. *Encyclopedia of modern Ukraine* (Vol. 3, p. 91) [in Ukrainian].
- Demyan, G. (1989, 21 october). Birchak Vladimir. *Red flag* [in Ukrainian].
- Demyan, G. (1995, 21 october). Golden violin. *The din of freedom*. Stryi [in Ukrainian].
- Demyan, G. Golden din. Vladimir Birchak. *Stryi waves* (Pp. 289—291). Stryi [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. Iryna Levynska. *Talents of Boykivshchyna* (Pp. 142—143) [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1976, 19 february). A real literary holiday. *Victory flag*. Zastavna [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1975, 21 december). Iryna Wilde in Verenchanka. *Young Bukovinian* [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1981, 5 november). Anniversary of the writer. *Victory flag* [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (2001). Writers Dmytro Makogon and Iryna Wilde worked in the UVO and the OUN. *The way of liberation* (Vol. 10, pp. 75—82) [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. From under Makivka — to science. [Memoirs. Diaries. Reviews and more]. In *Domashniy arkhiv H. Dem'yana* (Ark. 128—141) [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. Vladimir Matiyev. *Talents of Boykivshchyna* (P. 158) [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. Yaroslav Sachko. *Talents of Boykivshchyna* (Pp. 162—166) [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. (1988, 15 december). Literary critic S. Kiral. *Soviet Verkhovyna*. Skole [in Ukrainian].
- Dem'yan, H. Cider Kiral. *Talents of Boykivshchyna* (Pp. 260—263) [in Ukrainian].